БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингеи

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ФЕВРАЛЬ 25 ВТОРНИК № 39 (4009)

Өртээ 20 коп.

1958 чылдың, март 16, воскресенье — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү

Сүт саалдазынче онза кичээнгейни салыр

Январьның түңнелинден алырга области дыка хөй районнар болгаш ажыл-агыйлар сүт саалдазын эрткен чылдың бо үезинде турганындан ыракта кудулаткан чорукту дүвүрээзиниг байдал деп санаар ужурлуг. 1957 чылдың январьда турганы-биле деңнээрге Тес-Хем районнуң колхозтарында сүт саалдазы 66 хуу, Таңды районга 15,9 хуу, Каа-Хемге 7,2, Өвүрге 7,7, Улуг-Хемге 3,1, Тожуга 40 хуу кудулаан.

Шыдажыр аргажок мындыг байдал болза хамаарышкан черлерде СЭКП райкомнарының болгаш райкүүскомнарның, партия организацияларының болгаш колхозтар баштаар черлериниң, МТС-тер, совхозтар директорларының талазындан сүт бүдүрерин көвүдедир айтырыгның политиктиг ужур-дузазын чедир үнелеп көрбейн турарындан болуп турар.

Сүт саалдазының кудулай берген чылдагаанын чүгле хар улуг дүшкенинге шамнаар болза окта таарышпас. Эът-сүт угланыышкынныг саар инектерни ниити кодандан тускайлаан чорук агаар бойдустуң байдалындан хамаарылга чокка кышкы үеде инектерни азыралга тургузуп, сүт үдүрүлгезин бедидип болурунуң бүгү аргаларын ажыл-агый бүрүзүнге берип турар. Эът-сүт угланыышкынныг бода малга четчир санныг шыктыг болгаш кадыг чемнерни, концентраттарны колхоз, совхоз бүрүзү ыяавыла белеткээр, ону мал чеминиң фондузундан тускайлаар болгаш чыл дургузунда планныг чарыгдаан турар ужурлуг. Бо негелдени бистиң области дыка хөй ажыл-агыйлар боттандырбайн турар.

СЭКП Таңды райкомунуң секретары эш Верзилин, Каа-Хем райкомунуң секретары эш Москаленко олар үк районнарда сүт бүдүрериниң кудулаан чылдагаанын мал чеминиң чогу-биле болгаш агаар-бойдустуң «кадыг-дошкун» байдалы-биле тайылбырлаарын оралдажып турарлар, а херек кырында ол райкомнарның талазындан сүт-бараан фермаларынга партийжи удуртулга, контроль деңнии кошкак болуп турганын СЭКП обкомунуң бюрозу илереткен болгаш сүт саалдазының база белеткелиниң хереэнде өске-даа четпестерни үзүткаар, аңаа хүн-бүрүнүн удуртулгазын күштелдирер дугайында бюро доктаал үндүрген.

Хамыктың мурнунда саар инектериниң ажаалга чемгерилгезин болгаш өдек-чыдынын таарымчалыг байдалга тургузарынче кичээнгей салырының эргежок чугулазын бюро демдеглээн. Белеткеттинген мал чемнери турбуже «камналга» кылыр дээр хөөн-биле ону ажылдавас чоруктар Каа-Хем, Таңды, Чаа-Хөл болгаш өске-даа районнарда бар болуп турар. Ылаңгыя Каа-Хем районнуң «Совет Тыва», «Октябрь 14 чылы» болгаш Таңды районнуң «Тиилелге» колхозтары сөөлгү хүннерге чедир-ле силос-биле инектер чемгерип эгелевээн. Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» көдээ ажыл-агый артелиниң сүт-бараан фермазында мал чеми барык-ла үзүлген, инектерни чер одарынче шилчиткен. Мындыг байдал областың өскеда хөй-хөй ажыл-агыйларында бар деп чүвени айтыры чугула. Оон-биле кады малчыннарның хүн-бүрү негелдерининге кичээнгей салбас чоруктарның фактылары бистиң областың колхозтарында болгаш совхозтарында кайы хөй. Материалдыг чүүлү бүдүрүп турар кижилериниң — малчыннарның, саанчыларның чурттага амыдыралынче чогуур кичээнгейни салыр, оларның ажылдаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдалдарны тургузар херек.

Чуртка мал ажылының продукциязын, ылаңгыя сүт бүдүрүлгезин көвүдериниң политиктиг ужур-дузазын малчыннар ортузунга пропагандалаар, ферма ажылдакчыларының, саанчыларның ортузунга бедик саалда дээш чарышты улам калбартыр. Ынчангаш ферма ажылдакчыларының ортузунга партияның политиктиг ажылын күштелдирери, оларның зоотехниктиг өөредилгезин чорудары, СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агый ажылдакчыларынга Кыйгырыын база өске-даа чугула документилерни чүгле таныжар эвес, харын хандыр өөренирин организастаары чугула.

СЭКП райкомнарының, райкүүскомнарының, МТС-териниң болгаш ВЛКСМ райкомнарының база чер-черде партия, совет организацияларының мурнунда салдының турар кол соруга болза, сүт саалдазының болгаш дужаалгазының айтырыын хүн-бүрүнүң контролюнга тургузар, ону дүжүт ажаап алышкыны-биле бир дөмей политиктиг чугула кампания кылдыр көөрү болур.

Кышкы үеде сүт саалдазын чүгле эрээжетпес эвес, а харын эрткен чылдың бо үезиндеги турган деңнелинден ыракта бедидип болурунуң бүгү аргалары бар дээрзин областың чамдык мурнакчы ажыл-агыйларының болгаш мал ажылының мурнакчыларының январь айда ажылының түңнели чугаалап турар.

Улуг-Хем районнуң «Күш-ажылдың хостуу» колхоз эът-сүт угланыышкынныг бир инектен-не 133 кг сүттү саап ап, эрткен чылдың бо үезинде саап алганынга деңнээрге инек бүрүзүнден 50 кг хөй сүттү саап алган. Ол ышкаш Бии-Хемниң «Кызыл тараачын» колхоз бир инектен сүт саалдазын эрткен чылдында 62 кг көвүдеткен.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» көдээ ажыл-агый артелиниң Туран фермазының мурнакчы саанчызы М. Бичинуруг январь айда аңаа быжыглаан инек бүрүзүнден 231 кг сүттү, ол-ла фермада А. Д. Дюбина 200, Д. Р. Завьялова 191 кг сүттү саап алганнар.

Областың барык район бүрүзүнде ол-ла районнуң өске колхозтарындан азы фермаларындан дыка хөй сүт саалдазын чедип ап турар бо чижектиг колхоз азы ферма, сүт саап алырының мурнакчылары бар болуп турар. Ынчангаш ажыл-херекти мергежилдиг организастап тургаш, сүт саалдазын дыка көвүдедип болур дээрзиниң чугула түңнели моорттан үнүп турар-дыр. Ынчангаш СБФ-ның ажылдакчыларының, саанчыларның мурнунда кол соруга болза бар аргаларны, курлавырларны эки ажыглап, мурнакчыларның дүржүлгазын калбартып тургаш, сүт бүдүрүлгезин бүгү хемчеглер-биле көвүдедири болур. ССРЭ-ниң Дээди Совединин соңгулдаларынга ажыл-агый талазы-биле бедик көргүзүглерлиг ужуражыр дээш демиселди улам күштелдирери болур.

Депутаттарга кандидаттар-биле соңгукчуларның ужуражыышкыны

Сүт-Хөл районнуң Культура бажынынга февраль 20-де хөй кижи киржикчилиг хурал болган. Аңаа чүгле Сүт-Аскы суурвуң соңгукчулары эвес, районнуң колхозтарындан база келген. ССРЭ-ниң Дээди Совединин Эвилелдиң Совединге депутаттың кандидады Салчак Калбакхөрекович Тока биле ужуражылга хуралын СЭКП райкомунуң секретары эш Намзын ажыткан.

Хуралдың ажылчын президиуму соңгуттурган соонда бүзүреттирген эш Севен допчу илеткел кылган. Кызылдың 331 соңгулда округунуң талазы-биле депутатка кандидаттың ажыл-чорудулгазын, чоннуң идегелин ол моон соңгаар-даа шынзыдып шыдаарын илереткеш, соңгулдалар хүнүнде бадылаашкынын чаңгыс эп-сеткилдиг бээринче хуралдың киржикчилерин илеткелчи кыйгырган.

Соңгулдалар хүнүнге чедиишкиниг ужуражыр дээш чарыштың районда улам калбарын турарын илеткелчи база демдеглээн. Часкы хову ажылынга септелгелер багай эвес чоруп турар. Сөөлгү хүннерге чедир төрүттүнген 2526 чаш мал менди доругуп турар. Моон-биле кады ажыл шупту черлерде дески эвезин база айыткан. Үрезин белеткели «Алдан-Маадыр» ышкаш чамдык колхозтарда амдаа четчелеттинмээн, Киров аттыг база «Чырык орук» колхозтарда тудуг ыяжы белеткээр бригада организас чок ажылдап турар.

Хуралга бир дугаарында сөс алгэн тракторист эш Маадыр-оол бодунуң саналынга, часкы тарылганы 7—8 ажыл хүннеринде бедик агротехниктиг негелелер ёзугаар доозарын, сезонда 800 кг кывар үүлдү камнап алырын чугаалаан. Ол ышкаш Киров аттыг колхозтуң саанчызы эш Куулар эрткен чылын болунда быжыглаан инек бүрүзүнден 1300 кг сүттү саап алганын чугаалааш, бо чылын 1500 кг сүттү саарын ол хүлээнген.

Эштер Соловьев, Шокпаа, Оюн-оол болгаш хуралга санал берген соңгукчулар коммунистерниң оолгаш партия кежигүнү эвестерниң блогу дээш, совет эрге-чагырганын дээди органынга бистиң Төрээн чүртүвүстүң эң эки оолдар, кыстарын одылаары дээш бүгү соңгукчуларны кыйгырган.

* * *

ТУРАН. (Телефон-биле). Кызыл хоорайның № 609 соңгулда округунуң талазы-биле Националдар Совединге депутаттың кандидады эш Д. Р. Завьялова февральдың 18-те «Өөк» совхозта соңгукчуларга ужуражып чораан.

Депутатка кандидат эш Д. Р. Завьялова соңгукчуларның бедик идегелин күүседип шыдаар дээрзинге идегелди хуралдың киржикчилери илереткен болгаш чоннуң негелдерининге оон сагыш салынгыр болуп ажылдаарын күзээннер. Эш Завьялова ол улуг идегелди күүседир дээш бүгү-ле күжүн салып ажылдаарын соңгукчуларның мурнунга хүлээнип чугаалаан.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРИНИҢ ДАЙЫНЧЫЛАРЫНГА

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң байыры

Бүгү улустуң байырлалы-биле — Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 40 чылы-биле холбаштыр ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң солдаттарынга болгаш матростарынга, сержантыларынга болгаш старшиналарынга, офицерлеринге, генералдарынга болгаш адмиралдарынга, ам запаста болгаш оставкада турар мурнундагы дайынчыларга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип тур.

Октябрь революциязының чаалап алыышкыннарын камгалаары-биле улуг Ленин баштаан Коммунистиг партияның тургусканы болгаш каңналдырып быжыглаанны Совет Армия болгаш Флот социалистиг Төрээн чүртүүн мурнунга бодунуң дайынчы хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседкен. Социалистиг тургузугнуң улуг күүзүнге, калбак улус массаларның кызыгаар чок деткимчезинге болгаш эгээртинмес энергиязынга даянып алгаш, бистиң Чепсектиг Күштеривис болза, империалистиг араатанларның төрээн Ада-чүртту кулданып алыр дээр кыжаныышкынындан кадыг-дошкун тулчуушкуннарга ону камгалап алган, фашистиг дарлалдан Европаның улустарының хосталып алырынга дузалаан. Хөй санныг дайзынларга удур кадыг-берге тулчуушкуннарга совет дайынчылар демир дег туруштуун, эглиш дивес эрес-дидимин болгаш массалыг маадырлыг чоруун көргүскенинг. Ажылчыннарның болгаш тараачынларның Совет Армияның болгаш Флоттуң дайынчы туктарының адаа-биле тулчуп чоруп турган эң эки оолдары бистиң хөй националдыг улузувустүң демиселиниң болгаш тиилелгелериниң маадырлыг чыл демдеглелинге чайыннанчак эвээш эвес арыннарны киир бижиттиргеннер.

Совет кижилер бодунуң Армиязынга изии-биле ынакшып, оон дайынчы алдарыбиле чоргаарланып турар болгаш бистиң Төрээн чүртүвүстүң хосталгазы база хамаарышпас чоруу дээш демиселге амы-тынын берген дайынчы маадырларның турскаалын ыдыктыы-биле кадагалап турар.

Улустуң, партия болгаш чазактың ынакшылы болгаш доктаамал сагыш салыышкыны-биле бүргеттинген Совет Армия болгаш Флот социалистиг күүгениң тиилеттирбес күжү болу берген. Чонга болгаш партияга шынчы бараан болурунуң үлегер чижээн көргүзүп, бот составтың дайынчы белеткелин сайзырангайжыдар дээш, кезектерге болгаш корабльдерге партийжи-политиктиг ажылды экижидер дээш могаг чок ажылдап турар командирлериниң болгаш политиктиг ажылдакчыларның кайгамчыктыг кадрлары оларның хүрээлениннен өзүп үнген. Армияның болгаш Флоттуң партия организациялары партияның политиказын амыдыралга чайгылыш чок чорутпушаан, Коммунистиг партияның ленинчи ТК-зын долгандыр шериглериниң бот составының чаңгыс эвин болгаш сырый каттыжыышкынын быжыглап база ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң мурнунда турар сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринче дайынчыларны мобилизастап турар.

Тайбыңга ынакшылдыг ленинчи даштыкы политиказынга шынчы Коммунистиг партия болгаш Совет чазак тайбыңны камгалаар болгаш быжыглаар дээш быжыыбиле болгаш чайгылыш чок демисежип турар. Оон-биле кады делегейниң амгы байдалын база чепсегленишкиннерни эңдере бүдүрер болгаш чаа дайынны белеткээр талазы-биле империалистерниң чорудуп турар политиказын өөренип көргеш, чүртүүн камгаланыр аргазын быжыглаар дугайында партия биле чазак соксаал чок сагыш салып турар. Ам ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштери бодунуң Төрээн чүртүн идегелдиг камгалаар төлээде, амгы үениң дайынчы техникалыг болгаш бүгү-ле эргежок чугула чүүлдерлиг.

Социалистиг Төрээн чүртүнга болгаш бодунуң улузунга хемчээл чок бердинген бистиң Чепсектиг Күштеривистиң эрес-маадырлыг дайынчылары империалистиг агрессорларның кыжаныышкыннарындан Улуг Октябрьның чаалап алыышкыннарын коон соңгаар-даа идегелдиг камгалаар, коммунизмниң тиилелгези дээш совет кижилериниң тайбың күш-ажылын серемчилелдиг камгалаар дээрзинге СЭКП ТК, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели быжыг бүзүрелин илергейлеп тур.

Эргим эштер, дайынчы өөнүктер!

Силерни бистиң Төрээн чүртүвүстүң ыдыктыг кызыгаарларын болгаш күрүне эрге-ажыктарын камгалаар кылдыр тургускан совет улустуң, партияның болгаш чазактың бедик бүзүрелинге төлептиг болуңар!

Амгы үениң дайынчы техниказын болгаш боо-чепсээн чүткүлдүг шингээдип алыңар, дайынчы болгаш политиктиг билиглериңерни сайзырангайжыдыңар, боттарыңарның хүрээлениңерге сагылга-чуруму болгаш организастыг чорукту быжыглаңар!

Улустарның тайбыңының болгаш айыл чок чоруунуң камгалалында бистиң Армиявыс-биле хол-холундан тутчуп алган турژуп турар социалистиг лагерьниң чүртүүрүнүң дайынчылары-биле дайынчы дем каттыштырылгазын быжыглаңар!

Бистиң Чепсектиг Күштеривистиң төөгүзүнде аажок байлак дайынчы чаңчылдарны ыдыктыы-биле кадагалап болгаш көвүдедиңер! Боттарыңарның дайынчы туктарыңарның хүндүткелдиг болгаш өшпес алдарын бедик тудуңар!

Совет Эвилелиниң эрес-маадырлыг Чепсектиг Күштеринге алдар!

Коммунизмниң тургузукчузу — улус-совет улус делгерезин!

Бистиң бүгү тиилелгеливистиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы делгерезин!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССР ЭВИЛЕЛИНИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

СОВЕТ ЧЕПСЕКТИГ КҮШТЕРНИҢ 40 ЧЫЛЫ

В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузунга болган байырлыг хурал

Совет Чепсектиг Күштер болза Улуг Октябрьның төөгүлүг чаалап алыышкыннарының, бистиң улузувустүң тургузукчу күш-ажылының дөрт он чылдарда идегелдиг чөлеңгинжи болуп келген. Социалистиг Төрээн чүртүүн хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш дайзынларга удур кадыг-дошкун тулчуушкуннарга олар боттарының туктарын арлып читпес алдар-биле бүргээннер.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 40 чылы — Совет Эвилелиниң улустарының болгаш бистиң даштыкы өөнүктеривистиң улуг өөрүшкүнүн болгаш чоргаарланыышкынның сагыш сеткили-биле демдеглеп турары улуг байырлал. Армияның болгаш Флоттуң, партия болгаш хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери-биле кады ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединин февраль 22-де болган байырлыг хуралы ол кайгамчыктыг байырлалга турескаатынган.

В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң спорт ордузу. Сценаны байырлалдыы-биле шимеп каастаан.

Эштер А. Б. Аристов, Л. И. Брежнев, Н. А. Булганин, К. Е. Ворошилов, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухитдинов. М. А. Суслов, Е. А. Фурцева, Н. С. Хрущев, Н. М. Шверник, А. Н. Косыгин, М. Г. Первухин оларны чыылганнар диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

ССРЭ-ниң Камгалал министри Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский, Совет Эвилелиниң Маршалдары И. С. Конев, В. Д. Соколовский, А. А. Гречко, С. С. Бирюзов, И. Х. Баграмян, С. М. Буденный, К. А. Мерецков, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политиктиг кол эргелелиниң начальниги генерал-полковник Ф. И. Голиков, СЭКП-ниң МХК-ның секретары В. И. Устинов, СЭКП-ниң МК-ның секретары И. В. Капитонов, шериглериниң аңгы-аңгы кезектериниң маршалдары, министрлер, партийжи болгаш совет удуртукчу ажылдакчылар, генералдар, адмиралдар, офицерлер, сержантылар болгаш солдаттар, Совет Эвилелиниң Маадырлары болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, сураглыг бүдүрүлгечилер, колхозчулар, эртемденнер база президиумда олуттарны өөлепкен.

Ажылчы чоннар депутаттарының Москва хоорай Совединин күүскомунуң даргазы Н. И. Бобровников байырлыг хуралды ажыткан. Совет Чепсектиг Күштериниң 40 чылының дугайында ССРЭ-ниң Камгалал Министри Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский илеткел кылган.

Камгалал министри бодунуң илеткелин дооспушаан, совет улуска, Совет чазакка болгаш бистиң алдарлыг Коммунистиг улуг партиявыска кызыгаар чок бердинген Совет Армияның, Ужар-чүүлдүг болгаш Флоттуң дайынчылары бистиң күрүневистиң эрге-ажыктарын көрүнгүр камгалап, улустуң тайбың күш-ажылын болгаш бистиң улуг Совет Төрээн чүртүвүстүң чечектелиишкинин камгалап турар деп медеглээн.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары Н. С. Хрущев СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Совет Эвилелиниң алдарлыг Чепсектиг Күштериниң дайынчыларына чедирген байырының текстизин номчуурга хуралдың киржикчилери чылыы-биле уткаан.

Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң дөртен чыл ою-биле холбаштыр чыылганнарга Москваның ажылчы чоннарының өөмүнээзинден «Кадыр болгаш Маска» заводтуң сураглыг сталевары В. В. Клюев, совет эртемденнериниң болгаш Москваның интеллигенциязының өөмүнээзинден академик А. П. Александров, Москва областың көдээ ажыл-агыйның ажылдакчыларының өөмүнээзинден «Константиново» совхозтуң саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. П. Рыгаева, Москваның аныяктарының өөмүнээзинден ВЛКСМ МХК-ның секретары С. П. Павлов чүректиң ханызындан изиг байыр чедиргеннер.

Москваның пионерлери Совет Армияның болгаш Флоттуң байырлалы-биле холбаштыр дайынчыларга, бүгү совет улуска шүлүглелдиг байыр чедирген. Эңне бичии школачылар партияның болгаш чазактың удуртукчуларынга, Совет Эвилелиниң Маршалдарынга чечектер тутсурга адыш часкаашкыннары диңмиреп турган.

Оон соонда Чепсектиг Күштериниң боттывынгыр уран-чүүлүнүн шериг округтарынга болгаш флоттарга каш айларның дургузунда эрткен көрүлдезиниң түңнел концерти болган.

„ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 40 чылы“ деп байырлал медалы

ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 40 чыл оюн демдеглээри-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиуму «ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң 40 чылы» деп байырлал медалын тургускан. Ол медальбиле маршалдарны, генералдарны, адмиралдарны, офицерлерни, а ол ышкаш 1958 чылдың февраль 23-ке чедир Совет Армияның, Шериг-Далай Флодунуң, МВД-ниң шериглериниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күрүнеин айыыл чок чоруунуң комитединиң шериглериниң болгаш органнарының кадрларынга хуусаазын ажыр албан кылып турар сержантыларны, старшиналарны, солдаттарны болгаш матростарны шаңнаар.

Байырлал медалы-биле шаңнаарын болгаш ону тыпсырын ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң мурнундан шериг кезектериниң, каттыжыышкыннарының командирлери болгаш албан база өөредилге черлериниң начальниктери боттандырар.

Совет Армияның 40 чыл оюн Кызыл хоорайга демдеглээни

Февральдың 22-де Кызылдың Сталин аттыг Культура бажыңынга СЭКП-ниң хоорай комитединиң болгаш ажылчы чоннар депутаттарының хоорай Совединин, партия, профэвилел, комсомол болгаш эске-даа хөй-ниити организацияларының төлээлекчилери-биле каттышкан Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң 40 чыл оюнуң дугайында байырлыг хуралы болган.

Байырлыг хуралды хоорай Совединин күүсекчи комитединиң даргазы эш Курбатский эге сөзү-биле ажыткан, оон соонда хоорайның интеллигенциязының мурнундан төөгү эртемнериниң кандидады эш Аранчын, ажылчыннарның мурнундан чолаачы эш Целищев, комсомолчуларның мурнундан ВЛКСМ обкомунуң секретары эш Серов болгаш кызыл партизан эш Хлебников байыр чедирип чүве чугааланнар. Чедирген байырларга харыы кылдыр облвоенком полковник эш Распопин чүве чугаалап, өөрүп четтиргенин илереткен.

Байырлыг хуралдың соонда бот-тывынгыр уран-чүүл болгүмнериниң концерги болган. Февраль 23-те кызыл партизаннарның акы-луума хөөрүнге чечек салыышкыны болган.

Шериг хүнүн Каа-Хемге демдеглээни

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районнуң колхозтарынга, бүдүрүлге, албан черлеринге февраль 22-де байырлыг хуралдар, концерттер болгулаан. Культура бажыңынга районнуң шериг комиссары эш Захаров илеткел кылган болгаш культура бажыңының уран-чүүл болгүмү концерт көргүскен.

Февраль 23-те, дыштанар хүнде, Сарыг-Сепке профэвилелдериниң хаак кроозу болган. Он километрге Юрий Прянов 36 минута 30 секунда маңнаан, бирги черни алган. Беш километрге Г. Юрков тиилекчи болган. Хереэженнериниң үш километрге болган маргылдаазынга П. Акулова бир дугаарында келген. Тиилекчилер шуптузу Сарыг-Сеп ортумак школазының өөреникчилери.

Кыйгырыгга харыы кылдыр

Сүт-Хөл районнуң «Ишкин» көдээ ажыл-агый артелиниң ажыл-ишчилери СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилеринге Кыйгырыын улуг көдүрүүшкүннүг таныжып, аңаа харыы кылдыр чаа хүлээлгелерни ап турарлар.

Хову бригадазының ажыл-ишчилери үрезин арыглаашкынын чедиишкиниг доозуп, часкы тарылганы агротехника талазы-биле бедик деңнелге кыска хугаада эрттирерин, тараанын чайгы ажаалдазын үлегерлиг чорудуп тургаш, тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 14 центнер дүжүттү ажаап алырын; саанчылар Тадар, Чечеймаа, Араллуг олар бир саар инектен-не 1600 литр сүттү саап алырын хүлээнгеннер.

Партияның Кыйгырыы-биле таныжып турар

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң колхозчулары СЭКП ТК-ның бүгү соңгукчуларга Кыйгырыын Мөрен суурга улуг көдүрүүшкүннүг таныышкаш, чаа бедиткен хүлээлгелерни алган.

Хойжу Менди-Байыр малдың чаш төлүн бүрүн камгалап алырын, тодаргайлаарга 100 баш төрүүр хойлардан 100 хураганнарны, хой бүрүзүнден 2 килограмм дүктү алырын хүлээнген.

Тудугжулар К. Баадыр, О. Намдол бүдүрер ажыл нормазын 150 — 175 хуу чедир күүседип, тудуг ажылын чүгле эки шынарлыг чорудар деп хүлээлгелерни алганнар.

Кыйгырыгны бригадаларда, фермаларда база таныжып турар.

Мал оолдаашкыны

Сүт-Хөл районнуң «Алдан Маадыр» колхозунуң малының оолдаашкыны түүлүктеп турар.

Хойжулар Санчыт биле Кертик-оолдуң коданындан 150 хойлар төрээн, олардан 152 хураганнар камгалаттынып алдынган. Ол ышкаш хойжу О. Хылбакпан төрээн 120 хойларындан 122 хураганнарны, инекчи О. Дамдын төрээн 8 инектериниден 8 бызааларны менди камгалап алгаш, эки доруктуруп турар.

* * *

Бай-Тайга районнуң «Тиилелге» колхозунуң малчыннары малдың чаш төлүн менди камгалап алыр дээш кызымаккай ажылдап турар.

Хойжу Кандан төрээн 158 хойлардан 158 хураганнарны, а Докпай 109 хойлардан 109 хураганнарны бүрүн камгалап алган.

ССРЭ-нин Дээди Совединге СОҢГУЛДААЛАРГА АЛДАР КЫЛДЫР

Радисттин кызымак чоруу

Чаа-Хөл районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артелинин төвүнде радист эш Доспай-оол ССРЭ-нин Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр дээш чүткүлдүг ажылдап турар. Эрткен чылдың декабрьда колхозчуларның 12 бажыңнарынга радиоточкаларын киирген, а бо чылдың январьда — 14 бажыңнарга киирген.

— Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң бүгү соңгукчуларга Кыйгырыы мени күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннерже улам сорук киирген. Төрөөн партиямның Кыйгырыынга харыы кылдыр бо чылын бүгү колхозчуларның бажыңнарынга радиоточкаларын киирерин, радио дамчыдылгазын улам экижидерин хүлээдим деп, мурнакчы радист эш Доспай-оол чугаалап турар.

Чүгле радио дамчыдылгазын башкарары-биле болгаш колхозчуларның бажыңнарынга радиоточкаларын киирери-биле ол кызыгаарлаттынмайн, харын колхозчуларның үрелген радио репродукторларын кылып берип, оларны септээринге колхозчуларны күзелдии-биле өөредип турар. Ооң кызымаккай күш-ажылын колхозчулар бедик-биле үнелеп турарлар.

М. СЕРЕН.

„Май бири" колхозта

ИП. (Радио-биле). Тожу районда «Май бири» көдээ ажыл-агый артелинин колхозчулары соңгулдалар хүнүнге күш-ажылчы белектиг ужуражыры дээш артель бүдүрүлгезинин бүгү адырларында мурнукузундан каш данкыр күженишкиннинг ажылдап турар. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Монгалбининг редакцияга дыңнатканы болза:

— Бистин ажылывыстың кол адыры аңныыр болуп турар. Сезонга белеткел багай өвес болган, баштайгы үнүшкүн үезинде безин бистин ачылларывыс төрөөн колхозунга 61700 ажыг рубльдин орулгазын (ооң иштинде 6460 динини) киирген, а күзен, ас, кыраа ышкаш ындыг өлүктер талазы-биле 14765 рубльдин орулгазы алдынган. Амгы үеде тайгаларда 90 ажыг тывышчылар аннап чоруп турар.

Кыштагладышкынга белеткелди хынамчалыг организастап, бар мал чемин камныг, одарны чөп ажыглап, ажаалда хайгааралче кичээнгейни улгаттырганындан ниитинин малы менди болгаш хүр чыл ажып турар. Сөөлгү хүннерге чедир төрөөн 185 хойнун 192 хураганнары бүрүн доругуп турар.

Колхозтуң төвү Ий суур кыска үеник дургузунда танытынмас кылдыр өскен. Чурталганын, бүдүрүлге болгаш культура-амыдыралдың тудуглары улам-на немежип турар. Бо чылдың тудугларынга ыяш белеткелинде 30 кижи ажылдап турар.

Мөренде агитколлектив

МӨРЕН. (Телефон-биле). Совет эрге-чагырганың дээди органынга соңгулдалардың болур хүлү чоокшулаан тудум-на аваа чедишкиннинг ужуражыры дээш совет кижилерниң кызымак күш-ажылы улам-на калбарып турар. Эрзин районда «Мөрен» колхозтуң колхозчулары ниитининиң малын менди, хүр кыштагладырынгы, ооң чаш төлүн бүрүн доруктуруп өстүреринге тодаргай хүлээлгелерни алган турган. Оларның сөзү боттуг ажыл-херектен карышпайн турар.

Бар мал чемнерин камныг чарыгдап, кышкы одарларны чөп ажыглап турарындан колхозтуң малы менди чыл ажып турар. Малдың күжүн көшкатпас дээш хемчеглерни колхоз баштаар чери амгы үеде улам күштелдирип турар. Хары улуг дүжер, ынчалза-даа оңду эки черлерде 18 далбыйларны аът болгаш шары күжү-биле сөөрттүп, ыяш хүүрөктерлиг 66 кижи хар өжилгезин организастыг чорудып турар. Ол девискээрлерде колхозтуң үш муң ажыг малы бар.

Малдың кажаа турлаан хынамчалыг белеткеп, дүнеки дежурныйны, ылангыя одар үезинде хайгааралды эки тургускынындан амгы төрүттүнүп турар чаш малда когарал болбайн менди доругуп турар. Сөөлгү хүннерге чедир төрөөн 250 хойларның хураганнары, 26 инектериниң быжаалары шупту менди.

Колхозчуларның ол бүгү база артель бүдүрүлгезинин өске-даа ажыл участоктарында кызымак күш-ажылын колхоз баштаар чери болгаш ында парторганизация боттуг удуртып, социалистиг чарыштыг үре-түңнелдиг калбартып турар. Партийжи-организастыг, полит-кижизидилге ажылы кайда эки тургустунган болдур, ында ажыл-агыйның болгаш культура тургузуушкунунуң көргүзүүлери бедик болурун ажылдың практиказы улам-на бүзүреткен.

Парторганизацияның агитколлективинде (удуртукчузу эш Дамба) 26 агитаторлар бар, олар ажыл участоктарының аайы-биле быжыглаттынган, ылангыя малчыннар ортузунда 11 кижи ажылдап турар. Парторганизация агитаторларның сургаалдалыг база дүржүлге солчурунуң хуралдарын ей-ийде чорудып турар. ССРЭ-нин Дээди Совединге соңгулдалар белеткели өгелээнинден бээр агитаторларның семинарын үш удаа организастаан.

Колхозтуң төвүнде, мал фермаларында болгаш бригадаларда чырыдышкын бөлүмнинин ажылын экижитпишаан, ылангыя агитколлективтиң ажылынче парторганизация чугула кичээнгейни салып турар. Колхозтуң клубунда организастаттынган агитпункт (эргелекчизи эш Очур-оол) көрүштүг шиметтинген, соңгулдага хамаарышкан материалдар ында делгеттинген. Аваа концерттер, кинолар, аныяктарның кежээлери болуп турар. Сөөлгү хүннерге чедир лекцияларны 9 катап, доңчу илеткелдерни 4 удаа организастаан.

Кызылдын автотранспорт конторазының чолаачызы Д. П. Любкин ССРЭ-нин Дээди Совединге соңгулдаларга алдар кылдыр социалистиг чарышка киришкеш бүдүрүлгенин ай планын 160 хуу күүседип турар.

Чурукта: чолаачы Д. П. Любкин болдунуң машиназында.

Фото В. Лутковтуу.

СОВЕТ ЧАЗАКТЫҢ МЕДЕГЛЕЛИ

Кореядан бүгү даштыкы шериглерни үндүрер болгаш чуртту тайбың каттыштырар дугайында айтырыгның талазы-биле Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазаа февраль 5-те медеглел кылган. Кыдат улустуң эки-турачыларын киириштирбишаан, Мурнуу болгаш Соңгу Кореядан бүгү даштыкы шериглерни харыгда үндүрер дугайында, даштыкы шериглерни үндүргениниң соонда нейтральдыг чурттарның төлөлекчилеринден тургустунган органның хайгааралы-биле бүгү Кореяга хостуг соңгулдаларны чорудар дугайында, дең эргелиг өгелерге консультациялар дугайында, Кореяның ийи кезектериниң аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларның дугайында, КУДР-нин болгаш Мурнуу Кореяның чепсектиг күштерин чоокку үеде болдунарла аргазынга чедир кызырар дугайында саналдар ол медеглелде кирген.

Кыдат Улус Республиканың чазаа ол кыйгырыгга дораан-на харыы берип каттышкан. Ол болза бүгү даштыкы шериглер чогуур хуусаалардың иштинде Кореядан чоруур ужурлуг деп февраль 7-де медеглөөн болгаш Кореядан кыдат улустуң эки-турачыларын үндүрер дугайында айтырыгны КУДР-нин чазаа-биле чугаалажырынга белен чоруун илергейлөөн. Шериглери ам Мурнуу Кореяда туруп турар Каттышкан Штаттарның болгаш өске-даа чурттарның чазактары оларның шериглерин база үндүрер сорулга-биле ындыг янзылыг хемчеглерни алыр дугайында айтырыгны кыдат чазак тургускан.

Кыдат Улус Республиканың чазаа болгаш Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазаа февраль 19-та кады кылган медеглелинге кыдат улустуң эки-турачылары КУР-нуң ол саналы-биле чепшээрешкеш 1958 чылдың төнчүзүнге чедир Кореядан үе-чадалап бүрүн көжүп үнерин, ынчангаш көжүп үнүшкүннүң баштайгы үе-чадазын 1958 чылдың апрель 30-ге чедир дооскан турарын шиитпирлөөн деп дыңнаткан.

ССРЭ-нин чазаа Корей Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Кыдат Улус Республиканың ол чаа инициативазын улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп, ол дээрге делегейниң дүшкүүрлүг байдалын кошкадырынче, күрүнелер аразынга бүзүрежир чорукту болгаш тайбыңны быжыглаарынче угланган эң чугула хемчеглерниң бирээзи кылдыр санап тур.

Кореяга хан төгүүшкүү корей болгаш кыдат улустарның корей айтырыгны тайбың арга-биле шиитпирлөөринче угланган күженишкиннериниң ачызында 1953 чылдың июльда соңсаттынган болгаш тайбыңчыдылга дугайында дугуржулгага ат салдынган, ол күженишкиннерни Совет Эвилели болгаш тайбыңга ынакшылдыг өске-даа хөй-хөй күрүнелер деткөөн турган. Корей чартык ортулукка тайбыңны деткиринге ол дугуржулга амгы үеде-даа чугула рольду ойнап турар. Кореяга тайбыңчыдылганы хайгааралы талазы-биле Польшаның, Чехословакияның, Швециянын, Швейцарияның төлөлекчилериндеп тургустунган нейтральдыг чурттарның комиссиязы тайбыңчыдылганы хандырарынга биче эвес ачы-хавыяалыг болган.

Ынчалзажок, Кореяда байдал дүвүрөөзиниг болуп турар. Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазааның корей айтырыгны тайбың шиитпирлөөринче угланган хөй-хөй боттуг саналдары болгаш күженишкиннери турзажок, АКШ-ка деткиттирген мурнуу-корей эрге-чагыргаларның аваа удурланыышкынының түнелинде ук чурт мынчага чедир каттыштыртынмаан. Кореяже чепсек сөөрттүп киирерин кызыгаарлап турар тайбыңчыдылга дугайында дугуржулганың чугула чүүлүн күүседириндеп 1957 чылдың чайынында АКШ-тың ойталааны, мурнуу-корей армияны атомнуг чепсек-биле чепсеглеп турары болгаш Мурнуу Кореяны атомнуг суур кылдыр хуулдуруп турары корей айтырыгны тайбың шиитпирлеп таарыштырарын канчаарга-даа чингеппес. Ол чүүлдер харын Кореяда байдалды чидиглендирип турар, ынчаарга Совет чазактың бүзүрели-биле алырга, улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун Ыраккы Чөөн чүкке-даа чавырылдырарынче херек кырында чүткүп турар чаңгыс-даа чазак ындыг чорукка сонуургалдыг болган туруп шыдавас.

Кореяның херектеринге даштыкы холгааралашкынның аргазы-биле корей айтырыг шиитпирлеттинген туруп шыдавас дээрзинге Совет чазак мурнуку хевээр-ле ындыг бүзүрелдиг. Кореяның национал чаңгыс эвин катап тургузарының айтырыын шиитпирлөөрин Кореяның ийи кезектерин чоорту чоокшулаштырарының аргазы-биле корейлер боттары чедип алган туруп болур.

Чуртун тайбың каттыштырар дугайында болгаш Кореядан бүгү даштыкы шериглерни үндүрер дугайында Корей Улус-Демократтыг Республиканың чазааның саналдары болгаш ол-ла айтырыгның талазы-биле Кыдат Улус Республиканың чазааның медеглели корей айтырыгны Кореяга тайбыңны быжыглаарының болгаш ол черге дайын айылының одаан узуткаарының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлөөринге чаа аргаларны ажыдып турар.

Ол саналдар болза улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче, күрүнелер аразынга бүзүрежир чорукту болгаш тайбың кады-ажылдажылганың бөйдалын тургузарынче улустарның улам-на күштелип турар чүткүлүнге дугжуп турар.

Мурнуу Кореяда шериглерлиг АКШ болгаш өске-даа чурттар бир эвес Кореяны тайбың катап каттыштырарынга болгаш Ыраккы Чөөн чүкке тайбыңны быжыглаарынга идиг бээрин шын-на сеткилби-биле күзеп турар чүве болза, Корей Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Кыдат Улус Республиканың саналдарын олар чүге деткип болбазы? Бүгү-ле даштыкы шериглерни үндүрери Кореяда байдалды ыржымчыдар, Кореяның ийи кезектериниң аразынга эргежок чугула харылзааларны тургузарын чиигедир, ынчангаш чуртту чоорту каттыштырарынга эге белеткелди тургузарынга идиг бээр, а ол ышкаш Ыраккы Чөөн чүкте дүшкүүрлүг байдалды кошкадырынга идиг бээр дээрзи чиигиниг чок.

Ооң-биле холбаштыр КУДР-нин болгаш Мурнуу Кореяның аразынга чогуур чугаалажыышкыннарны база соңгу болгаш мурнуу таланың аразынга экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны тургузар дугайында айтырыгның талазы-биле чугаалажыышкыннарны чорудар дугайында КУДР-нин чазааның база дагын көдүрүп үндүрген саналы онза ужур-дузалыг болуп турар. КУДР-нин чазааның ол саналы Кореяның ийи кезектериниң аразынга эргежок чугула харылзааларны тургузарынга болгаш хөгжүдеринге кадык үндезин болуур деп Совет чазак санап тур.

Бир эвес ийи чазактар тайбың дугайында дугуржулганы кылыр болза база маргылдаалыг айтырыгларны шиитпирлөөрде күшче хандыкшывас деп хүлээлгени алыр болза, бир эвес КУДР-нин болгаш Мурнуу Кореяның чепсектиг күштерин алаан кызырар дугайында дугуржулга чедип алдынар болза, бир эвес олар боттарының девискээринге ядролуг болгаш ракеталыг чепсекти тургуспазын медеглөөр болза Соңгу болгаш Мурнуу Кореяның аразынга чоокшулажыышкын чиигеттинген болгаш Кореяга тайбыңны камгалаары хандыртынган турар ийик. Корея 12 ажыг чылдарның дургузунда ийи кезекке чарлып келген болгаш Кореяның ийи кезектериниң аразында харылзааларда эргежок чугула бүзүрежилге чок деп чүвени өөренип көргеш, сонуургалдыг күрүнелерниң чөвүлел хуралын чыылдырып, ол чөвүлел хуралга Кореяның ийи кезектериниң аразынга чоокшулажыышкынга идиг берги дег хемчеглерни чугаалажып көөру ССРЭ-нин чазааның бөдалы-биле алырга чогумчалыг болуп турар.

Совет чазак Корей Улус-Демократтыг Республиканың болгаш Кыдат Улус Республиканың ап чоруткан хемчеглерин бүрүнү-биле деткип, Мурнуу Кореяда шериглери турар АКШ-тың болгаш өске-даа күрүнелерниң чазактары КУДР-нин болгаш КУР-нуң чазактарының инициативазын чогуур кичээнгей-биле көрүп, Мурнуу Кореядан боттарының шериглерин үндүре бээр, ынчангаш Ыраккы Чөөн чүкте байдалды улам ынай кадыкшыдарынга, Кореяның районунга тайбыңны быжыглаарынга болгаш Кореяның национал чаңгыс эвин тайбың болгаш демократтыг үндезинге катап тургузарынга эге суурларны тургузарынга идиг бээрлер дээрзинге илегелин илергейлеп тур.

(СЭТА).

Тыва область—эрткен дөрт чылда

✦

К. РЕЗНИЧЕНКО,
СЭКП Тыва обкомунуң секретары.

✦

Бистиң социалистиг Төрөөн чуртувус 1958 чылдың март 16-да болуп эрттер ССРЭ-нин Дээди Совединге соңгулдаларга белеткелдиң шиитпирлиг үе-чадазынче кирген.

Политиктиг амыдыралда ол чугула болуушкунну совет улус боттарының чогаадыкчы күштериниң болгаш социалистиг тургузуушкунда улуг чедишкиннерниң көдүрлүүшкүнүг байдалынга, Совет Эвилелинин Коммунистиг партиязын болгаш ооң ленинчи Төп Комитедин долгандыр улам сырый каттыыкан үезинде уткып турар.

Эрткен соңгулдалардан бээр эрткен дөрт чыл төөгүлүг улуг ужур-дузалыг болуушкуннар-биле байлак. 1955 чылда чурт улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң бешки беш чыл планының күүселдезин чедишкиниг доосканы болгаш алдыгы беш чылды боттандырарынче кирген. 1956 чылда болган СЭКП-нин XX съездизи совет ниитилелдиң хөгжүдезинге чаа үе-чада болган. Съезд болза коммунистиг тургузуушкунуң улуг программазын телевилөөн, ийи-чаңгыс кижилерге үүлүүр чорукту марксизм-ленинизмниң өзүзүнга удурланышкак болуушкун кылдыр илереткен болгаш буруу шапкан, чугула чогаадыкчы айтырыгларны ажылдап кылган.

Бүгү улустуң деткимчезинге даанмышаан, партия болгаш чазак эрткен дөрт чыл иштинде улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдериниң, совет улустуң чаагай чоруун көдүрериниң болгаш ССРЭ-нин улустарының найыралын быжыглаарының талазы-биле улуг ажылды чоруткан, а даштыкы политика талазы-биле дүшкүүрлүг чорукту кошкадырынче болгаш тайбың кожа-хелбөө догунналышкынны боттандырарынче угланган хемчеглерни боттандырган.

Эрткен дөрт чыл иштинде үлетпүрүн ажылы аваа өскөн болгаш аар үлетпүрүн чугула адырларының дүрген хөгжүдезин хандыртынган. Шой эзилдирилгези 1953 чылда 27 миллион тонна турганындан 1957 чылда 37 миллион тонна чедир, кан эзилдирилгези 38 миллион тонна турганындан 51 миллион тонна чедир, прокат бүдүрери 29 миллион тонна турганындан 40 миллион тонна чедир, хөмүр даш тывыжы 320 миллион тонна турганындан 463 миллион тонна чедир, нефть тывыжы 53 миллион тонна турганындан 98 миллион тонна чедир көвүдөөн. Ол үениң иштинде электроэнергия бүдүрери 134 миллиард киловатт-шак турганындан 209 миллиард киловатт-шак чедир өскен. Балбак хереглелдиң барааннарын: пөстерни, идиктерни, хеп аймаан, культура болгаш амыдырал хереглелдериниң үүлдерин бүдүрери база аваа көвүдөөн.

Ол үениң иштинде көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинге төөгүде кестүп көрбөөн чедишкиннер чуртка чедип алдынган. 1957 чылда чурттуң аваа хөй районнарынга агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турза-даа тараанның ниити чыылдазы 1953 чыл-биле деңнээрге 26 хуу, ооң иштинде кызыл-тастыы — 40 хуу көвүдөөн. Тарылга шөлү кур болгаш курукка чөрөрни шиңгээдип алганының күсели-биле 36 миллион гектар калбарган. Малдың баш саны ажыл-агыйларының бүгү категорияларының талазы-биле, ылангыя ниитиниң малыныы аваа өскен, ооң продуктулуу бедөөн болгаш мал ажылының продуктуларының бүдүрүүшкүү болгаш оларның белеткелдери көвүдөөн.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техникиг сууру аваа өскен, чүгле эрткен чылын МТС-тер болгаш совхозтар 257 муң тракторларны (15 аът күжүнге шилчедерге), 131 тараа комбайннарын болгаш көдээ ажыл-агыйның чүс-чүс муң өскеде машиналарын болгаш дериг-херекселлерин алган.

Бо чылдарның иштинде совет улустуң материалдыг чаагай чоруунуң болгаш культурлуг деннелиниң хажык чок көдүрлүүшкүү болган. Чонга садар бараанар хөй апарган, магазиннерниң, столоваяларның четкизи көвүдөөн. Чеди шактыг болгаш алды шактыг ажыл хүнүнче шилчилге өгелөөн, эвээш шалыныг ажылдакчыларның категориязының ажылтөлевири бедөөн. Чурталга бажыңнарының талазы-биле чедимче чок чорукту чоокку 12 чыл иштинде узуткаар сорулга салдынган.

Бүгү улус ажыл-агыйының өзүлдезин, чуртта экономиканың болгаш культураның хөгжүлдезин, ажылчы чоннарның амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деннелиниң көдүрлүүшкүүн Тыва областың чижектеринден тодаргай көрүп болур.

Тывада үлетпүр эрткен дөрт чыл иштинде бодунуң улам ынайгы хөгжүлдезин база алган. 1957 чылда областа үлетпүр продукциязының ниити бүдүрүп үндүрүүшкүү 1953 чылда 63 миллион рубль турганынга удур 99,5 миллион рубль болган.

Эрткен дөрт чылдың иштинде Тыванын көдээ ажыл-агыйы онза улуг хөгжүлдени алган. Тарылга шөлү ол үениң иштинде областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга 78,7 муң гектар турганындан 154,9 муң гектар чедир өскен, а тараанның ниити чыылдазы 49,2 муң тонна турганындан 106 муң тонна чедир, картофельдин — 1,3 муң тонна турганындан 7,1 муң тонна чедир, ногааларныы — 1,2 муң тонна турганындан 1,6 муң тонна чедир өскен.

Колхозтарда болгаш совхозтарда ниитиниң малының баш саны: 1953 чылда мыйыстыг бода мал 47,9 муң баш турганындан 67,9 муң баш чедир, хойлар 266,7 муң баш турганындан 536,3 муң баш чедир, өшкүлер 117,2 муң баш турганындан 143,6 муң баш чедир көвүдөөн. Ол ышкаш хаваннарның, чыллы малдың болгаш куштарның баш саны аваа каш катап көвүдөөн.

Ниитиниң мал ажылының баш саны көвүдөөни-биле чергелештир ооң продуктулуу болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери база өскен. Бир эвес 1953 чылда колхозтарга бир саар инектен сүт саалдазы 468 килограмм база совхозтарга 620 килограмм турган болза, эрткен чылын колхозтарга 968 килограммны база совхозтарга 1770 килограммны саап алган. Дүк кыргылдазы 1953 чылда колхозтарга 1240 грамм, совхозтарга 2300 грамм турган болза, 1957 чылда колхозтарга 1700 грамм, совхозтарга 3100 грамм дүктү бир хойдан кыргып алган.

Мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш белеткээри аваа көвүдөөн. 1953 чылда колхозтарга болгаш совхозтарга 6 муң тонна сүттү, 272 тонна дүктү, 3671 тонна эштти бүдүрген болза, 1957 чылда 14,7 муң тонна сүттү, 770 тонна дүктү, 9,8 муң тонна эштти бүдүрген.

Бо бүгү болза эрткен дөрт чыл иштинде областа тараанның күрүне белеткелдерин болгаш садып алышкыннарын барык-ла 2,5 катап, сүттү 3 катап, эштти болгаш дүктү 2,5-тен ажыг катап көвүдөөн, ооң-биле чергелештир колхозчуларның күш-хүүнүнге тараанны болгаш мал ажылының продуктуларын бөрин аваа көвүдөөн, ниитиниң мал ажылынга эргежок чугула санныг мал чеми тарааларны, ол ышкаш ниитиниң чемненилгезинге тараанны болгаш мал ажылының продуктуларын арттырар арганы берген.

Эрткен дөрт чылдың иштинде областың колхозтарынга болгаш совхозтарынга колхозчулар, МТС-тер болгаш совхозтр ажылчыннары чурттаар мун-мун чурталга бажыңнарын тутхан. Чүгле колхозтарга 6487 чурталга бажыңнарын тутхан, оларже өглерден 7 муң ажыг өг-бүлелерни көжүрүп киирген. 1957 чылда аваа хөй колхозтарга болгаш районнарга колхозчу араттарны өглерден чурталга бажыңнарынче көжүрер ажыл доозулган, а колхозтарның хөй кезиниге ол сорулга 1958 чылда шиитпирлеттинген турар.

Мал ажылының болгаш культура-амыдыралдың тудугларын тудар талазы-биле колхозтарда болгаш совхозтарда улуг ажыл чоруттунган.

1954—57 чылдарда чүс-чүс баш малдарга хөй-хөй мал бажааларын тутхан. Аваа хөй колхозтарга сүт болгаш хаван ажылының фермаларынга хөй күш үнер ажылдарның механизастаашкының чоруткан.

Дыка хөй колхозтар эки клубтарлыг, библиотекаларлыг, медпунктуларлыг болгаш божуур бажыңнарлыг апарган.

Дөрт чылдың иштинде бистиң областың культурлуг овур-хевири танытынмас кылдыр өскерилген. Школаларда өөреникчилерниң саны 29,7 муң турганындан 31,9 муң чедир өскен. Областа педагогика институту организастаттынган болгаш ажылдап турар. Аныяктар ам областан дашкаар үнмейн дээди өөредилгени ап болур. 1953 чылда 66 кино тургузулгалары ажылдап турган болза олар ам 136 четкен. 1953 чылдан 1957 чылга чедир кино көрүүчүлериниң саны 10 муң кижи чедир көвүдөөн.

Бо дөрт чылдың иштинде областа кадык камгалалынга акшаландырылга 21,5 миллион рубль турганындан 36,8 миллион рубль чедир көвүдөөн. Аарыг кижилер чыдар орунларының саны 815 турганындан 1535 чедир, уруглар яслилеринде орунвар 450 турганындан 1025 чедир көвүдөөн. Ам областа 202 кижи эмчилери болгаш медицинаның 820 ортумак өртемниг ажылдакчылары ажылдап турар.

Бараан саарылгазы 1953 чылда 297 миллион рубль турганындан 1957 чылда 416 миллион рубль чедир өскен, 1958 чылдың планы-биле бараан саарылгазының планын 446 миллион рубль чедирерин көрүп турар. 1957 чылда областың ажылчы чонунга 415,7 миллион рубльдин барааннарын, азы 1953 чылга бодаарга 19 миллион хөй рубльдин барааннарын, ооң иштинде аъш-чем барааннарын 46,7 миллион рубльге болгаш үлетпүр барааннарын 72,2 миллион рубльге саткан.

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак хаанныг Россияның дарлаттырып, хоозураттырып база өлүм-чидимге таваржып чораан хожудангай национал улустарын бүдүрүлгенин социалистиг аргазынга үндезилөөн экономика болгаш культура талазы-биле мурнакчы бедик хөгжүделиг улустарның деннелиниге чедир көдүрер дээш бүгү хемчеглерни ап база бүгү-ле өргежок чугула үүлдерни кылып турар.

Ол сорулга-биле Тыва областа хөй чүүлдер кылдынган болгаш областың ажыл-агыйының экономиказын, тыва улустуң культуразын улам ынай чаартырынга, бүдүрүкчү күштерни хөгжүдеринге хөй хөреңгилерни үндүрүп берип турар.

Тыва улус дугайында кайы хире сагыш салыышкынын илередип турарын үлетпүрү, көдээ ажыл-агыйны, культураны хөгжүдеринге Тывага дузаламчы көргүзер талазы-биле шиитпирлеттинген айтырыглардан аңгыда «Тыва автономнуг областың ажыл-агыйынга дуза көргүзер дугайында» РСФСР-нин Министрлер Чөвүлелиниң 1957 чылдын июнь 13-те үндүрген доктаалын айтырга четчир. Божуур бажыңнарны, эмнелгелерни, фельдшер-акушерка пунктуларын дамчыштыр божаан тыва хөрээженнерге чаа төрүттүнген уруг бүрүзүн кижизидеринге 200 рубль чедир өртектиг халас дузаламчыны берип турарын болгаш Тес-Хем, Эрзин, Өвүр, Тожу, Бай-Тайга (Мөңгүн-Тайга болгаш Кара-Хөлдүң чурттакчылыг черлери) база Каа-Хем (Күңгүртүгүнүң чурттакчылыг пунктузу) районнарда чурттап турар колхозчуларның уругларын болгаш хөй уругларлыг база чедимче чок хандыртынган ег-бүлелерниң уругларын уруглар садтарынга база уруглар яслилеринге күрүнеиң халас хандырылгазынга алырын Тыва облкуускомга РСФСР-нин чазаа чөпшээрөөн.

Совет ниитилелдиң дең эргелиг бежигүнү, бодунуң чериниң аъзын тыва улус совет күрүнеиң акы-дүнма улустарының хөй национал чаңгыс аай ег-бүлезинге мурнакчы, бедик хөгжүделиг, культурлуг амгы ниитилелдиң бүгү-ле чаагай үүлдерин чедип алзын дээш совет эргечагырганың чылдарында Тывага хөй үүлдер кылдынганын айтыр херек.

Тыва улус Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш ооң ленинчи Төп Комитединиң удуртулгазы-биле, Советтер чуртунуң акы-дүнма улустарының болгаш ылангыя улуг орус улустуң улуг дузаламчызы-биле бодунуң оруунда бергелерни ажып тиилевишаан, чүс-чүс чылдагы хожудангай чоруун узуткавышаан, кижи төрөлгөөнниг аас-кежиктиг чоруунуң бедиктериниче — коммунизмче бүзүрелдиг базым-биле бар чоруур.

ШКОЛА ТЕМАЗЫНГА

ШКОЛАЧЫЛАР — ФЕРМАЛАРДА

Чөөн-Хемчик районнуң Чалана сумузунуң ортумак школазының 10-гу классчылары школаның планын ёзугаар «Искра» колхозтуң фермаларының ажылы-биле таныжып, ийи недель болгаш-ла чоруп турарлар.

Чоокта чаа 16 өреникчилер № 1 сүт-бараан фермазынга чораан. Оларны ферма эргелекчизи Монгуш Мыныя өөрүшкүлүү-биле хүлээп алгаш, ферманың 1957 чылда чедип алган чүүлдерин тайылбырлап берген. 10-гу классчылар башкылар В. Миненнок, М. Маңнай-оолдуң удуртулгазы-биле инек кажаазының иштин аштап-арыглап берген, кызыл булуңнуң иштин шимеп каастаан болгаш чыглып келген колхозчуларга СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң кедээ ажыл-агый ажылдакчыларынга Кыйгырыын тайылбырлап берген.

Ооң соонда өреникчилер колхозчуларга концерт көргүскен.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

• • •

ИШТИИ-ХЕМ ЭГЕ ШКОЛАЗЫНДА

«УТКА» совхозтуң № 2 сүт-бараан фермазында эге школада ажылчыннарның уруглары өөренип турар. Өөредилге чылының бирги чартыында өөредилге шынары 90 хуу болган. Ылаңгыя тыва класстарда орус дыл башкызы И. Червякованың башкылаары эки. Эш Червякова школага кичээлдерден аңгыда орус дыл өөредириниң бөлгүмүн база тургускан, ооң кичээли недельде бир удаа болуп турар.

Ол ышкаш башкы Г. Аршукова база эки ажылдап, ооң-биле кады школада пионер ажылын ол харыылап турар. Өөредилге чылының бирги чартыында ооң класының өөредилге шынары 100 хуу болган. Ылаңгыя пионерлер К. Сумбаа, В. Чүлдүм-оол, Г. Мартынова чүгле 4—5 демдектерлиг өөренип турарлар.

Ада-иелер уругларының өөредилгезинге канчаар дузалап турарыл? Мооң адаанда ийи чижекти ап көрээлинер. 5-ки классчы Клара чүгле 5 демдектерлиг, а ооң дүмзазы Виктор—ийиги классчы 4 демдектерлиг өөренип турарлар. Оларның ада-иези—хөй уругларлыг. Олар уругларының өөредилгези дээш улуг сагыш салырлар. Оларның дугайын башкылардан үргүлчү айтырар; кичээлдерге олуржуп турарлар. Уругларын школаже бөзээде арыг-силиг, белеткелдиг чорударлар.

Ынчаарга эш Өле-Хунаның база-ла ийи уруглары өөренип турар. Ол уругларның өөренип турары кончуг кошкак, оларда өөредилге шагын үзе бөөр таварылгалар база бар, өөредилге номун кам чок эдилээрлер. Эш Өле-Хуна уругларының канчаар өөренип турарын мырыңай сонуургавас. Ол дугайын чугаалажып, эдип алыр дээш школаже чалаарга, Өле-Хуна келбес.

Бо чижектерни алгаш көөрге, башкылар биле ада-иелериң чөп, сырый холбаалыг ажылдаары өөреникчилериң эки өөренириниң магадылалы болуру тодаргай.

А. ТАРААЧЫ.

• • •

МЕТОДТУГ КАТТЫЖЫЛГА

Өвүр районда Чаа-Суур чеди чыл школазы-биле ол-ла районнуң Торгалыг школазының башкыларының методтуг каттыжылгазы Чаа-Суурга болуп эрткен.

Торгалыг школазының башкылары Чаа-Суур школазының башкыларының эрттирген кичээлдеринге олурушканнар. Каттыжылгага шупту 26 башкылар киришкен. Арифметика башкызы Завьялованың 5-ки класска кичээл эрттиргенин санал бергеннер эки деп көрген. Ылаңгыя чаа теманы өөреникчилерге ооң тайылбырлааны кончуг билдингир болган.

Бирги класска төрээн дыл башкызы Кыргыс Саяның ылган кичээлинде чамдык четпестер бар болганын башкылар демдеглээн. Чижээ, эш Кыргыс Саая чаа теманы чедир тайылбырлап шыдаваанын санал бергеннер айытканнар. Кичээлдиң шагын чөп ажыглаар талазы-биле ооң четпези бар болган.

Каттыжылганың киржикчилери политехниктиг өөредилге дугайында илеткелди база дыңнаваннар.

Т. ШАГДЫР-ООЛ.

• • •

КЫЗЫЛ-АРЫГ ШКОЛАЗЫНЧЕ САГЫШ САЛЫР

Таңды районнуң Кызыл-Арыг чеди чыл школазында 102 өөреникчилер бар, оларның 60 ажыы күрүне хандырылгазында турар. Ынчаарга бо школага үр үениң иштинде улуг четпестерниң бар болуп турганы илерээн.

Интернатта уругларга хеп чедишпестеп турар. Амгы үеде интернаттың ишти хирлиг, школада ада-ие чөвүлели ажылдавайн турар. Школаның эргелекчизи эш Андреева интернаттың эргелекчизинге шуут бүзүрелкен болгаш боду хыналда кылбайн турар, интернатка ол кончуг ховар келир аалчы болуп турар.

Столовая харын арыг-силиг-ле, чүге дээрге ону уруглар боттары аштап-арыглап турар. Уругларга хүнде бөөр нормалыг чемин чедир бербейн турар. Уругларның чиир чемин мыңдыг янзылыг кызырып турары шын эвес. Мооң чылдагааны чүл? Райкүүскомнуң улус өөредилге киллизи (эргелекчизи эш Михайлюк) школаны чогуур үезинде акшаландырбайн турарында. Чижээлээрге, январьда 12000 рубль шилчилип бөөр турган болза, 9000 рубль шилчиткен.

Район Советинин сессиязынга эш Михайлюкту шүүмчүлептеримге, ооң соонда ол «мени көрбестей берген» деп эш Андреева чугаалап олурар.

А. ТОГУТ-ООЛ.

СҮТ ПРОДУКТУЛАРЫН БҮДҮРЕРИН КӨВҮДЕДИИЛИҢЕР

Областың колхозтарының болгаш совхозтарының саанчыларының 1958 чылдың январьда социалистиг чарыжының түннели

★ ★ ★ ★

Сүт саалдазының талазы-биле дээре фермалар

Фермалар	Колхоз	Районнар	1958 ч. февраль 1-ге чедир инек бүрүзүнден саггаан сүт (кг-биле)
Туран	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	168
Билелиг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	131
Морачевка	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	128
Тарлаг	Ленин аттыг	Бии-Хем	119
Төп	«Типилелге»	Каа-Хем	115
Төп	Ленин аттыг	Каа-Хем	113
№ 1 СБФ	«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	110
Төп	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	110
Төп	«Кызыл тук»	Каа-Хем	105
Хадың	«Хадың»	Бии-Хем	104
Малиновка	Ленин аттыг	Бии-Хем	100
Могай	«Искра»	Бии-Хем	90
Төп	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	88
Төп	«Совет Россия»	Таңды	87
Хут	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	67
Шивилиг	«Типилелге»	Каа-Хем	64
Сайлыг-Кара	«Кызыл сылдыс»	Бии-Хем	61
№ 1 СБФ	Ленин аттыг	Улуг-Хем	54
Тоора-Хадың	«Дружба»	Таңды	52

Областың колхозтарынга сүт бүдүргени

(1958 чылдың январь 1-ден февраль 1-ге чедир)

Районнар	Январь 1-ден февраль 1-ге чедир саггаан сүт (тонна)			Январь айда бир саар инектен ортумак сүт саалдазы (кг)		
	1957 ч.	1958 ч.	1957 чылга удур хуузу	1958 ч.	1957 ч.	1957 чылга удур хуузу
Сүт-Хөл	6,7	15,0	223,8	4,7	15,7	171,9
Барыын-Хемчик	6,4	10,7	167,2	6,9	18,0	165,2
Бай-Тайга	4,8	7,9	164,6	3,2	15,7	171,9
Чөөн-Хемчик	21,2	29,2	137,7	11,3	23,3	123,9
Бии-Хем	98,6	129,4	131,2	55,4	79,0	117,9
Чаа-Хөл	8,8	9,9	112,5	8,1	18,8	108,6
Улуг-Хем	82,6	79,8	96,9	29,2	37,9	86,0
Тоджу	11,7	11,1	94,9	43,8	37,3	85,2
Каа-Хем	86,2	80,0	92,8	42,1	54,0	85,3
Өвүр	10,4	9,6	92,3	10,4	15,8	83,7
Таңды	79,9	67,2	84,1	33,6	44,4	83,0
Эрзин	11,2	6,8	60,7	9,9	12,3	57,6
Тес-Хем	10,3	3,5	34,0	7,9	7,6	31,6

Совхозтарның дээре саанчылары

Аттары болгаш фамилиялары	Совхозтар	Районнар	Бир саар инектен февраль 1-ге чедир саггаан суду (кг)
А. Грачева	«Элегес»	Таңды	150
А. Белова	«Элегес»	Таңды	140
В. Чашина	«Элегес»	Таңды	137
О. Мигачева	«Өөк»	Бии-Хем	137
М. Жмак	«Өөк»	Бии-Хем	135
В. Якушенко	«Элегес»	Таңды	135
А. Симина	«УТКА-ның 25 чылы»	Улуг-Хем	130
Ш. Дамбажык	«УТКА-ның 25 чылы»	Улуг-Хем	120
М. Абанкина	«Межегей»	Таңды	120
А. Суворова	«Межегей»	Таңды	110
И. Смирнова	«Элегес»	Таңды	109
З. Никифорова	«Межегей»	Таңды	106
М. Дерешева	«Межегей»	Таңды	105

ОБЛАСТЫҢ КОЛХОЗТАРЫНЫҢ МУРНАКЧЫ СААНЧЫЛАРЫ

Аттары болгаш фамилиялары	Колхозтар	Районнар	Бир саар инектен февраль 1-ге чедир саггаан суду (кг)
М. М. Бичин-уруг	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	231
А. Дюбина	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	200
Д. Завьялова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	191
Баукова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	181
М. Серен	Ленин аттыг	Бии-Хем	172
К. Стародумова	«Кызыл тук»	Каа-Хем	157
П. Формова	«Хадың»	Бии-Хем	153
Т. Федулова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	153
И. Фефелова	«Совет Россия»	Таңды	151
Кибардина	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	150
В. Елисеева	«Хадың»	Бии-Хем	147
Л. Дыспык	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	145
А. Болотова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	144
Быстрова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	143
Казакова	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	142
Ильенко	«Искра»	Бии-Хем	139
О. Бильчирмаа	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	137
К. Бунина	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	134
М. Шумова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	131
Т. Шведова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	130
Б. Спыкай	Ленин аттыг	Бии-Хем	129
Э. Байыр	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	128
К. Якунина	«Типилелге»	Каа-Хем	126
М. Сүрүң	Ленин аттыг	Бии-Хем	123
С. Сундуй	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	122
И. Долмачева	«Типилелге»	Каа-Хем	121
Синмаа	«Типилелге»	Каа-Хем	121
Е. Попова	«Совет Россия»	Таңды	120
О. Момалдай	Ленин аттыг	Бии-Хем	119
Е. Якунина	«Типилелге»	Каа-Хем	119
З. Толбаева	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	118
Н. Мананникова	«Хадың»	Бии-Хем	117
Н. Македонова	«Хадың»	Бии-Хем	117
Б. Эник-Кара	Ленин аттыг	Бии-Хем	117
А. Клепикова	«Совет Россия»	Таңды	116
Тумакай	«Кызыл тук»	Каа-Хем	115
Н. Березикова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	114
З. Князева	«Типилелге»	Каа-Хем	113
Запевалова	«Кызыл тук»	Каа-Хем	112
С. Чадаш	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	111
Глазырина	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	111
Т. Эренчин	Ленин аттыг	Бии-Хем	111
Шөлдукпей	Ленин аттыг	Бии-Хем	110
Спирина	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	110
Н. Бочкарева	«Совет Россия»	Таңды	109
Т. Болеева	«Искра»	Бии-Хем	106
Т. Бай-Кара	«Хадың»	Бии-Хем	106
З. Фролкова	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	104
А. Бартына	«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	105
Е. Черных	«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	103
М. Богданова	«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	102
Устюжанина	«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	—100

Инек бүрүзүнден сүт саалдазының талазы-биле дээре колхозтар

Колхозтар	Районнар	Февраль 1-ге чедир-бир инектен саггаан сүт (кг.) 1958 ч.	1957 ч.	1957 чыл-биле деннээрге 1958 чылда саггаан сүттүң хуузу
«Күш-ажылдың хостуу»	Улуг-Хем	113	83	122
Ленин аттыг	Бии-Хем	109	59	185
«Кызыл тараачын»	Бии-Хем	100	74	136
«Хадың	Бии-Хем	81	79	103
«Совет Россия»	Таңды	77	68	114
Ленин аттыг	Чөөн-Хемчик	72,9	25	290
«Искра»	Бии-Хем	65,0	53	123
«Кызыл сылдыс»	Бии-Хем	61,0	35	175
«Комсомол 30 чылы»	Барыын-Хемчик	57,2	50	114
«Октябрь 30 чылы»	Каа-Хем	43,0	26	166
Ленин аттыг	Улуг-Хем	32,7	23	140
«Большевик»	Чөөн-Хемчик	30,9	16	190
«Мурнакчы»	Бай-Тайга	27,8	11	250
«СЭКП XIX съездизи»	Улуг-Хем	26,4	18	145
Сталин аттыг	Таңды	13,0	13	180
«Коммунизмниң херели»	Чөөн-Хемчик	23,0	11	210
«Тере-Хөл	Каа-Хем	23,0	13	180
«Октябрь 40 чылы»	Чөөн-Хемчик	15,0	5	300
«СЭКП XX съездизи»	Бии-Хем	15,0	13	120
«Октябрь 30 чылы»	Чөөн-Хемчик	13,4	10	130
«Кызыл тараачын»	Чөөн-Хемчик	12,4		
«Хорум-Даг»	Чөөн-Хемчик	10,4	2	500
«Улуг-Хая»	Улуг-Хем	10,7	9,2	120
Дзержинский аттыг	Таңды	9,0	2	450

Инек бүрүзүнден сүт саалдазын кудулаткан колхозтар

Колхозтар	Районнар	Февраль 1-ге чедир бир инектен саггаан сүт (кг) 1958 ч.	1957 ч.	1957 чыл-биле деннээрге 1958 чылда саггаан сүттүң хуузу
«Революцияның чалбыыжы»	Таңды	120	133	91
«Типилелге»	Каа-Хем	91	95	96
«Октябрь 14 чылы»	Каа-Хем	76	94	81
Ленин аттыг	Каа-Хем	69,0	88	78
«Типилелге»	Каа-Хем	64	92	70
«Кызыл тук»	Каа-Хем	62	74	84
«Коммунизмче орук»	Каа-Хем	49	52	95
«Искра»	Чөөн-Хемчик	42,2	8	60
«Дружба»	Таңды	37	41	91
Ленин аттыг	Чаа-Хөл	32,6	43	75
«Х Улуг хурал»	Улуг-Хем	28,6	45	63
«Кызыл партизан»	Таңды	28	38	74
Эйлиг-Хем	Улуг-Хем	22,6	23	96
«Тээли»	Бай-Тайга	22,8	57	40
«Чодураа»	Улуг-Хем	20,8	23	90
«Алдан-Маадыр»	Сүт-Хөл	20	46	44
Жданов аттыг	Улуг-Хем	19,6	21	94
«СЭКП XX съездизи»	Улуг-Хем	19,6	21	94
«Типилелге»	Чаа-Хөл	19,2	106	18
«Ишкин»	Сүт-Хөл	18,5	34	53
«Совет Тыва»	Каа-Хем	16	29	56
«Кызыл тараачын»	Барыын-Хемчик	15,8	69	22
«Найырал»	Чаа-Хөл	15,5	41	38
«Коммунизмниң херели»	Сүт-Хөл	12,7	34	36
«Бурунгаар»	Чаа-Хөл	11,9	32	35
Сталин аттыг	Бай-Тайга	11,4	56	20
«Кызыл тук»	Барыын-Хемчик	11,4	21	53
«Совет Тываның 5 чылы»	Барыын-Хемчик	11	37	30
«Ленинчи орук»	Каа-Хем	11	44	23
«Ленин оруу»	Барыын-Хемчик	9,6	102	9,5
Калинин аттыг	Чөөн-Хемчик	8,1	18	44
«Дөн-Терек»	Бай-Тайга	6,5	19	32
«Типилелге»	Бай-Тайга	5,7	20	25
Киров аттыг	Сүт-Хөл	4,2	41	10
«Большевик»	Барыын-Хемчик	2,4	22	10
«Чырык орук»	Сүт-Хөл	2,0	18	9

ХООРАЙ СОВЕДИНИН КҮҮСКОМУНДА

Кызылды сүт-биле хандырып турарының дугайында

Ажылчы чоннар депутаттарының Кызыл хоорай Советинин күүскому хоорайны сүт-биле хандырып турарының дугайында сүт заводунуң директору эш Носовтуң илеткелин дыңнап чугаалашкан.

Кызылдың сүт заводу сүтке болгаш сүт продуктуларына чоннуң хереглелин ыракта четпес хандырып турарын хооркүүском демдеглээн. Бир эвес январьда чонга садыгаары-биле хүн-бүрүде ийи тонна сүт кирип турган болза, февральда чүгле бир тонна ажыг сүт кирип турар апарган. Столоваяларга болгаш уруглар албан черлеринге сүттү, кефирни, творогту болгаш сметананы дендин эвээшти үндүрүп берип турар.

Колхозтардан сүттүң эвээш кирип турары болза, ол продукцияны кедээ ажылагый артельдеринге белеткеп турар райбелеткел конторалары-биле керээлерни амга чедир чарбааны-биле тайылбырлаттынар. Кызылга сүт берип турар кол черлер болза, Балгазын бөлүүнде ниитиниң ажыл-агыйлары болуп турар. А өске ажыл-агыйлар кончуг эвээш сүттү берип турар. Чамдык колхозтарда сүт хөй-даа болза, ону хоорайже сөөртпейн турар.

Хереглекчилерге үндүрүп берип турар сүттүң шынары арыг-шеверинин болгаш гигиенаның негелделерин хандырбайн турар. Ол болза, сүт заводунда күш-ажылды багай организастааның, бүдүрүлгениң технологиязын хажыдып турарының ужурундан болуп турар.

Ниитиниң чемненилге черлеринге болгаш уруглар албан черлеринге сүттүң хөй кезин эртен негеттинип турда сүт заводу ону чүгле кежээ үндүрүп берип турары дыка таарымча чок болуп турар.

Кызыл хоорайны сүт-биле хандырарын экижидер талазы-биле хемчеглерни хооркүүском бодунуң шиитпиринге айыткан.

Областың төвүнче сүт сөөрттүрүн көвүдедириниң аргаларын илередир сорулга-биле хоорай Советинин элээн каш депутаттары районнарже үнгүлээн.

М. К. БИЧЕ-УРУГ.

Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» колхозунуң саанчызы.

Чурунта: Бии-Хем районнуң Ленин аттыг кедээ ажыл-агый артелинин саанчылары СЭКП Төп Комитединин бүгү соңгукчуларга Кыйгырыын таныжып турары.

Фото С. Феоктистовтуу.

В. В. ЧАЩИНА.

«Элегес» совхозтуң төп сүт-бараан фермазының саанчызы.

Аныяктарның II хоорай фестивалынга белеткелдер

Бистиң аныяктарывыс болгаш бүгү совет улус бо чылын Ленинчи комсомолдуң 40 чыл болган оюн демдеглээр. Кызылдың аныяктарының фестивалы ол улуг байырлалга тураскаатты нар. Ол фестиваль «Комсомол, мадырлыг чорукче кый деп тур сен» деп лозунгунуң адаабиле эрттер. Бистиң аныяктарывыс байырлалдарны күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуур чаагай чанчылдыг апарганнар.

Фестивальга алдар кылдыр «Тыва тулуг» трезиниң аныяктары күш-ажылчы эвлечгде киргеннер. 1,2 АТК-ларның, даг экспедициязының, автобазаның, культура эргелелиниң типографиязының, Төп автосептелге мастерскаязының, септелге заводунуң болгаш өске-даа бүдүрүлгелериниң комсомол организациялары база-ла оларның үлегерин эдергеннер. Комсомолдуң Кызыл хоорхомунда «Күш-ажылчы белектериниң дептерин» организастаан.

Фестиваль комсомол организацияларына аныяктарның ортузунга культура-массалыг ажылдарны өкижидер арганы берип турар.

Эң эки ыр, кожумактар, басняалар, фельетоннар, рассказтар, чадгыс көжегелиг шиилер көргүзүглери, эң эки хаза солуннар болгаш фоточуруктар дээш конкурстарны чарлаан. Конкурстарны май 1-ге чедир чорудар.

ВЛКСМ хоорхому болгаш комсомол организациялары фестивальга турасказаткан эвлээн хемчеглерни ап чоруткан. «Ас журналы», «Шуптузун билип алыксаш тур мен» дээн ышкаш журналдарны организастап турар. Чижээ, ол журналдың үшү номери «Делегей картазында», «Есениннің чогаал ажылы», «Спорттуң чаа чүүлдери», «Уранчүүлдүң чаа чүүлдери» дээн ышкаш оон-даа өске арыннардан тургустунган.

1920—30 чылдарның комсомолчулары-биле, хамааты болгаш Адачурттуң Улуг дайынында киржикчилери-биле ужуражышкыннарны организастаан. Хоорайның уранчүүл бөлүмнериниң киржикчилериниң дыштанылга кежээни, вальс кежээни дыка солун болуп эрткен. Ол ышкаш «Бодумнуң тускай эртемиге чоргаарланыр мен», «Чаагай амыдырал дээш», «Аныяк өг-бүленіиң кежээни» дээн ышкаш өске-даа кежээлерни эрттирерин белеткеп турар.

Фестивальды ийи эвлечгиг кылдыр, баштайгызын 1958 чылың май 1-де, а ийигизин май 25-те эрттирер.

Тус-тус коллективтер болгаш уран-чүүл бөлүмнериниң ыраажылары, уран-чүүл ажылдакчыларының төлөөлекчилери, аныяк композиторлар, шулукчулер болгаш чогаалчылар, чурукчулар, чурук тыртырып чоруур аныяктар фестивальга киржип болур. Киржиичилериниң саны кызыгаар чок болгаш 35 харга чедир назылыг кижилер шупту киржир.

Уран-чүүл бөлүмнериниң эң эки номерлерин бүдүрүлге болгаш албан организацияларның, өөредилге черлериниң аайы-биле оргкомитеттер шилип алыр, а аныяктарның конкурстарының типлекчилеринге оргкомитет фестивальдың лауреады деп атты тывыспышаан, дипломну бээр болгаш өртектиг белектер-биле шаннаар.

Фестивальдың спорт талазы-биле программазы калбак. Аңаа хаактың, конькиниң, хол бөмбүүнүң, баскетболдуң, чиик атлетиканың, шыдыраның, боодалганың, баг кагарының болгаш стол тенизиниң маргылдаалары болур. Лапту кагар, хендир тыртпаары дээн ышкаш спорттуң чаа хевирлерин фестивальга киирип турар.

Бирги үш черни эвлээн киржикчилерге фестивальдың чемпиону атты тыпсыр болгаш диплом бээр. Уран-чүүл көрүлдезинге, спорт маргылдааларына, конкурстарга, делгелгелерге эки киришкен аныяктар коллективтерин шаннаар. Фестивальга эң-не хөй киржикчилерни хаара туткан, хөглүг оюннарлыг эвлээн каш аныяктар кежээлерин эрттирген коллективке бирги шаннадды тыпсыр. Ол ышкаш уранчүүл бөлүмүнүң программазының шынарын болгаш янзы-бүрү болурун, фестиваль үезинде болур чыскаалдың планын кылып алганы, ажылдап турары албан чериниң, бүдүрүлгениң бажының каастаарынга, хоорайның ногаанчыдылгазынга болгаш демир-дес чыылдазынга, көге-бугалар өстүреринге киржилгезин база барымдаалаар. Фестиваль болза, хоорайның аныяктарының политиктиг болгаш күш-ажылчы көдүрүүшкүнүн болдурар.

П. ВИНОГРАДОВА.

ВЛКСМ Кызыл хоорхомунуң секретары.

НОМЧУКЧУЛАРНЫҢ БИЖИП ТУРАРЫ

Улут-Хем районунуң «СЭКП XX съездизи» колхозунуң суурунда харугда 20 кижи кире бээр чунар бажың ажыттынган. Оон эргелекчизинге Х. Натпит-оолду томуйлаан. Колхозчу суурда чунар бажыңны неделде 3 катап изиткеш чунуп турар.

К. БУДУК-ООЛ.

* * *

Тожу районунуң «Совет Тыва» колхозунуң өшкү кадарчызы С. Бараан одарга бөрүлер чоруп турган исти хаая эвес көөр апарган. Ол бо чылын ийи бөрүнү өлүрген.

К. КУУЛАР.

* * *

Бай-Тайга МТС-тиң механизаторлары тараа чажар машиналарның, андазын, илиир болгаш өске-даа кожулда машиналарының септелгезин доосхан. Тракторлар септелгези дооступ турар. Механизаторлар Дөңгүрак, Салчак болгаш оон-даа өскелер хүн нормазын 150 хуудан кудулаттынган турарлар.

Ч. САЛЧАК.

* * *

Бии-Хем районунуң «Кызыл сылдыс» колхозунуң тудуг бригадазы 2000 кубометр тудуг ыяжы белеткээр планының 50 хуузун белеткеп алган болгаш 250 кубометр ыяшты тудуг шөлүнде сөөрттүп чедирген. Ыяш кезикчилери Дозуроол, Кенден, Опанас, сөөрттүкчүлер Д. Биче-оол, Калчанай, Ашак-оол олар мурнакчы ажылдап турарлар.

С. КАШПЫЛА.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Кадрларны чөп ажыглаар

Бии-Хем районунуң «СЭКП XX съездизи» колхозу сөөлгү чылдарда эвлээн хөй кадрларны колхозтуң күсели-биле өөредип алган хирезинде-ле оларны чогуур ажылынга ажыглавайн турары хараадаңчыг.

Чижээ, колхоз кежигүннери Х. Канчыыр-оол биле Ч. Дамбааны Кызылга колхозтар кадрлары белеткээр школага колхозтуң хөй акша хөренгизи-биле үш чыл дургузунда өөреткен. Олар өөредилгезин агроном эртемниг болуп, эки түңнелдиг доосканнар. Олар бодунуң колхозунга олла эртеми-биле ажылдаар ужурлуг турганнар. Ам херек кырында оларның кайызы-даа ынчаар ажылдавайн турарлар. Ч. Дамбаа «Тиилелге» колхозта ажылдап турар сурааглыг, Х. Канчыыр-оол бодунуң колхозунда аныа колхозчу болуп ажылдап турар. А оларның өөренип алган агрономия эртеми ажыглаттынмаан ышкажыл.

Оон аңгыда С. Кызыл-оол, Ч. Дескийоол, М. Самбу сугларны 1956 чылга чедир Кызылга автомашина сургуулунга колхозтуң хөренгизи-биле өөреткен. Олар ам чоладчылаар эргениң документилерлиг-даа болза, колхозта аныа ажылдар кылып турарлар. Тускай мергежилдиг кадрлар ажыглаттынмайн турда, колхозта 5 автомашиналарның чамдыызы ажылдап, бир чамдыызы үрелген туруп турар. Колхоз баштаар чери бодунуң колхозунуң өөредип алган улузун ажытлавайн, харын колхозчу эвес кижилерни хөлезилеп турары элдептиг. Оларга хөй акша төлеп турзадаа, чамдык машиналарны үрей маннадып каапкан фактылар бар.

Колхозтуң хөренгизи-биле өөредип алган кадрларны үнелеп көөр, чогуур ажылынга ажыглаар, олардан негелдени салыр болза чогуур.

М. ЧЫДЫҢ.

Пелерниң чоптүг негелдези

Эрзин районунуң Нарын көдээ Соведниң девискээринде хөй уругларлыг иелер күрүне дузаламчызын ап турарлар. Ол дузаламчыны чогуур үезинде тыпсыр чорук иелерниң уругларны культурлуг кижизидериңе улуг ужур-дузалыг.

Ындыг турда-ла, көдээ Совет (даргазы эш Балчир) иелерге дузаламчы акша тыпсырын ай санында-ла хожудадып келген. Эрткен чылдың декабрьның болгаш бо чылдың январьның дузаламчы акшазын иелер амдыгаа чедир албаннар. Иелер оо дугайында хомудалын хүн-бүрүде-ле көдээ Советке илередип кээп турар апарган.

Ол чөптүг негелдени хандырарынче кичээнгей салыры көдээ Советтен негеттинип турар.

С. БАНЧЫК.

Кажан экижиир ирги

Улуг-Хем районунуң «Х улуг хурал» колхозунуң Кара-Тал суурунда магазин чоннуң негелдезин чедир хандырбайн келген. Магазиниңиң эргелекчизи үргүлчү солчур.

Магазинде ам эш Дагаалаң ажылдап кирген. Магазиниңиң ажылын экижидер туржук, харын тала дугай тырттыр садыглап, шынчы эвес чоруун чонга көргүскен.

Чижээ январь төнчүзүнде магазинге шаажаннар кирген. Ону садыглаарда баштай склад эргелекчизи Х. Биче-оол баштаан каш кижини киирип алгаш оларның хереглээни-биле он-оннап садыпкаш, артканыны колхозчуларга ийи-чаңгыстап саткан.

Эш Дагаалаң арагаже хандып, магазинни сөөлгү үеде чамдык хүннерде ажытпайн базар чоруктар бар апарган.

И. АМЫРТА.

Өөредилге соксаан

Каа-Хем районунуң «Октябрь 14 чылы» колхозунуң баштаар чери эрткен чылдың декабрьның төнчүзүнде 100 хире колхозчуларны тускай үскеш, агротехния бөлүмүн организастаан турган. Олар часкы тарылгага чедир агротехниктиг билиглерни 66 шак иштинде өөренир, а 70 хире шакты практика-биле эрттирер турган. Оларны часкы хову ажылдарының бүгү участоктарынга агротехниктиг хемчеглерни эки хандырарынга ажыглаар сорулганы салган. Колхозка улуг ажыктыын барымдаалааш, өөредилгени ажыл хүнүнде чорудар, оларның ажылдаан күш-хүнүн бодап, өөренген шактарында чартык хуузун төлеп бээр деп шиитпирлээн.

Ук бөлүм чүгле 8 шак өөренгеш соксаан, ам өөренир деп чүвени мыраңай ыттавастаан. Бөлүмнүң ажылын удуртур ужурлуг агроном эш М. Агапов бо лугайын шуут уткан. Бөлүмге киирген ийи кижини колхоз баштаар чери ыяш белеткелинче чорутканы база шын эвес. Бир-тээ эгелээн эки ажылды эчизинге чедирери чугула.

С. СЕРЕН.

Даштыкыже аян чоруктар

Даштыкыже аян-чорук кылыры дыштанылганың хандыкшылдыг хевири. Бо чылдың январьның дургузунда безин даштыкыга 1600 ажыг кижи чораан. Олар Египетке, Чехословакияга, Венгрияга, Болгарияга, Финляндияга, Герман Демократтыг Республикага, Кыдатка, Румынияга, Польшага чораанар. Частың эгелээни-биле холбаштыр бо чылдың ийиги кварталында ССРЭ-ниң анты-аңгы республикаларындан 7 муң ажыг туристер делегейниң 23 чурттарынга баарлар.

ВЦСПС-тиң Төп турист экскурсия эргелелиниң даштыкыже туристээр аян-чоруктар киллизиниң эргелекчизи эш Олехтиң СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазынга чугаалааны болза:

Бо чылын бистиң туристеривис даштыкыже массалыг аян-чоруктарны кылырлар. Азербайжанның профэвилелдериниң республика Чөвүлели туристерин Италияже, Грузияны — Бельгияже, Голландияже болгаш Люксембургче, Узбекистанны болгаш Армениянны— Францияже чорударлар. Челябинск областың ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары Швецияже, Приморье крайны болгаш Новосибирск областы Англияже, Татар автономнуг республиканы Югославияже баарлар. Ыраккы Чөөн чүктүң ажылчы чоннары боттарының кожалары Кыдатка, Моолга, Корей Улус-Демократтыг Республикага аалдап барып болурлар.

Пароходтарга олуруп алгаш, Европаны долгандыр далайлап аян-чорук кылганы кончуг солун болгулаан. Майда олче «Грузия» дээр пароход биле баштайгы бөлүк туристер чоруптар. Олар Турцияга, Грециягa, Италияга, Францияга, Бельгияга, Финляндияга доктаарлар. Бүгү делегейниң Брюсельде үлетпүр делгелгезинде эртемниг болгаш техниканың чаа үүлдеривиле совет аян-чорукчулар таныжар аргалыг болурлар.

Июньда Швецияга спорттуң эң солун хемчеглери — делегейниң бүт бөмбүүнүң чемпионады болур. Профэвилелдериниң спорт ниитилелдери бүт бөмбүүнүң үүс чыгам кол-кол кижилерин Стокгольмче чорудар, олар эң шыырак бүтбөмбүкчүлериниң маргылдаазын көөрлер:

Совет Эвилелинден аалчыларга аян-чоруктар кылырының солун оруктарын улус демократиязының чурттарының турист организацилары чогаадып кылган. Венгр «Ибус» дээр турист организациязы Будапештиниң уран көрүштүг черлери-биле, үлетпүр бүдүрүлгелери-биле болгаш культура албан черлери-биле таныжар кылдыр беш хүннерни тускайлап, Этерже болгаш Эстергомче, Балатон хөлүн эриняче баарын планнап турар. Болгарияга совет туристер Софияга өрус-болгар дайынчы найыралдың музейинге, Пловдив районунда кызыл чечектер плантациязынга, Шипканың төөгүлүг суурунга чедип, «Алдын элезиннер» дээр курортка баарлар. Бистиң туристеривис Румынияга турар 12 хүннериниң дургузунда Бухарест-биле Плоешти, Синая, Сталин, Сибиу хоорайлар-биле таныжарлар.

Даштыкыже аян-чорук кылыры өске чурттарның ажылчы чоннарыбиле ССРЭ-ниң ажылчы чоннарының найыралчы харылзааларын быжыглаарынга идиг берип, тайбың-ның херээн быжыктырарынга бараан болур.

Профэвилелдериниң VI Бүгү-Эвилел чайгы спартакиадазынга хамаарыштыр

ВЦСПС-тиң Президиумунуң доктаалын ёзугаар 1958 чылда профэвилелдериниң VI Бүгү-эвилел чайгы спартакиадазын чорудар. Ол дээрге 1959 чылда ССРЭ-ниң улустарының спартакиадазынга белеткелдиң чугула үе-чадазы болуп, күш-культураның, бүдүрүлгелериниң, албан болгаш өөредилге черлериниң коллективтеринге массалыг болгаш өөредилге-спортчу ажылды өкижидер, күш-культураны болгаш спортту кылырынче ажылчы чоннарның эң-не калбак массаларын хандыкшыдар болгаш профэвилелдериниң спортчуларының спортчу түңнелдерин бедилер сорулгалыг.

Профорганизацияларының болгаш спортниитилелдериниң чөвүлелдериниң мурнунда чайгы спартакиаданы хамыктың мурнунда күш-культураның коллективтерин те үлегерлиг белеткээр болгаш эрттирер сорулга туруп турар. Спартакиаданы эрттирери бүдүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң бүгү аныяктарын, а ол ышкаш ортумак болгаш улуг назылыг ажылчыннарны, албан-хаакчыларны күш-культура болгаш спорт кылырынче массалыг хандыкшыдарынга идиг бээр ужурлуг.

Улус ажыл-агыйының Чөвүлелдери-биле болгаш бүдүрүлгелериниң ажыл-агыйжы удуртукчулары-биле кады массалыг маргылдаалар эрттер апаар стадионнарны, суг станцияларын болгаш спорттуң өске-даа черлерин корумчудуп, септээрин профэвилелдериниң чөвүлелдеринге болгаш спортниитилелдериниң чөвүлелдеринге ВЦСПС-тиң Президиуму хүлээткен. Бүдүрүлгелер чанынга, ажылчын суурларга болгаш кижи чурттарга черлериниң чанынга спорттуң эң бөдүүн шөлдерин күш-культуржуларның күжү-биле тудар чорукту организастаарын база саналдаан.

Москвага шүүлде маргылдааларынга профэвилелдериниң эң шыырак 5 муң ажыг спортчулары киржирлер, аңаа спорттуң 17 хевирлерин киириштирер: акробатика, баскетбол, бокс, янзы-бүрү хүреш, чадаг терге спорту, сугта эштири, хол бөмбүү, спортчу болгаш уран гимнастика, чиик атлетика, харбаныр эштири, сугже халыыры, боодалга спорту, теннис, аар атлетика болгаш бүт бөмбүү кирер.

(СЭТА).

Башкы

Башкы кирип кээри билек-ле уруглар туруп менилээн соонда класс ыржым-на барган. Ийи чаңгыс өөреникчилериниң ында-хаая кыдыраштарын сылдырады ашканы дыңналыр.

— Бажыңга онаалганарны күүседип алган кыдыраштарыңар ашкылап алыңар, хынап эгелээли—деп, Ховалыг Сүрүновна Бүрбү чугаалаан. Башкы ол дораан-на партада орган уруглар кээп, оларның онаалганы канчаар күүсеткенин чүгүрүү көргеш, бердинген чижектерни түс-түс өөреникчилерге самбырага бодадып турган хынаан.

— Эрткен кичээлде чедилеп көвүдедирин өөренген болгай бис. Бөгүн чедиг көвүдедирин катаптаар бис.

Уруглар сан номнарының арыннарын ашкылап, башкының берген чижектерин хынамчалыг бодап эгелээннер. Ховалыг Сүрүновна өөренип калган чаны-биле өөреникчилериниң чанынга барын, бодунун столунга дедир ээп кээп, сандайынга-даа үр олурбайн, база катап өөреникчилерге чеде бээр болду. Колдуунда-ла кичээл бүрүзүн ынчаар эрттирери аңаа чаңчыл апарган.

Ынчан 1939 чыл турган. Ховалыг Сүрүновнаның ол-ла Чадаана школазынга бир-ле дугаар башкылап эгелээни ол. Дүүн чаа-ла школага өөренип чораан аныяк уруг бичии чаштарны үжүк, бижикке өөредип эгелей бээрге ындыг-ла белен эвес болган.

— Ынчаарла кичээл эрттирип турганымны сактып кээрге шоолуг-ла эвес турган-дыр ийин. Ынчан методика эки билбес, дуржулга чок турган. Боттуң билир шаа-биле-ле уруглар эртемге өөредип турган чүве болгай. Ол үеде Тывага дуржулгалыг башкылар база хөй эвес турган —деп Ховалыг Сүрүновна сактып чугаалап орар.

Ховалыг Сүрүновна школага ажылдап эгелээн баштайгы хүнүнден эгелээш-ле уруглар чоок болурун орадажып келген. Ол уруглар чүгле бижиринге, саналарынга өөредириндан аңгыда оларны күш-ажылга чаңчыктырып чораан. Өөреникчилер хостуг шактарында хеп даараарынга, чуурунга болгаш өске-даа үүлдерни эки шынарлыг кылырынга өөренип ап турганнар.

Чүгле школага болгаш төрелдер-биле ажылдан аңгыда хөй-ниитиниң ажылдарынга ол база-ла идепкейлиг киржир турган. Хоорайның чурттакчыларынга лекция, беседалар кылыр. Ол ышкаш школаның төрелдер комитединиң хуралдарынга олуржуп, саналдар бээрден аңгыда ада-иелерге уруглар бажыңга кижизидери-биле холбашкан янзы-бүрү темаларга лекцияларны, беседаларны кылыр. Ховалыг Сүрүновна төрелдер-биле үргүлчү быжыг харылзааны тургузуп, «Уруглариың бажыңынга хүн чуруму», «Бажыңга күш-ажылга канчаар кижизидерил» дээш оон-даа өске темаларга алгын хөй беседаларны бо өөредилге чылында эрттирген.

Бичии чаштарны өөредип, кижизидери белен эвес ажыл. Кижи бүрүзүнүң азыы-чаны аңгы-аңгы болгаш сонуургалдары база янзы-бүрү болур. Ынчангаш кижи бүрүзүнүң түс-түс онза аажы-чаңын өөренип алыры башкының ажылында база бир кол черни эзлеп турар.

Оон клазынга Шенедов дээр оол турган. Өөредилге чылының эгезинде өөрүнден тудак чокка эки өөренип турган. Ынчалза-даа бир кичээлде мындыг тамырылга болган. Ону башкы самбыраже кыйгырган:

— Бажыңга бердинген онаалганы канчаар күүсеткениң самбырага бижип тургаш, тайылбырла— дээн.

Элээн каш минута эрткен-даа болза, Шенедов самбырага чүнү-даа биживаан болгаш чүгле чугайны оң, солагай холуга олуй-солуй тудуп, ында-хаая улуг тынып каап, куду көргеш турупкан.

— Онаалганы күүсетпээниң ол бе?

— Ийе—деп, демги оол дыңналырдыңналбас үн-биле харылаан.

— Олуруп ал. Даартагы кичээлге эки белеткенин алгаш келир сен. Айтырар мен—деп, башкы шынгыы чугаалааш, Шенедовту олуртуп каан.

Даартазында Шенедов база-ла «ийи» алган. Шенедовтуң өөредилгези баксыры доозулган соонда Ховалыг Сүрүновна Шенедовту класска артырып ап, хөй удаа беседаларны кылган. Ол халас барбаан. Шенедовтуң өөредилгези чоорту экижээн.

Чүгле чаңгыс ол эвес, башкыга шиитпирлээр өске-даа айтырыглар таваржып келир турган. Шенедовтан көңгүс өске аажы-чаңныг Бөк-кыс, Өшкү-Саар дээр өөреникчилер база бар болгаш оларның база-ла өөредилгези багай, чуруму кошкак турган. Ховалыг Сүрүновна чамдыкта олар-биле немелде кичээлдер кылып, бажыңга берген онаалганы күүседириниң аргазын айтып берип, оларның баштайгы чедишкинин өөрүнүн мурнунга мактап турган. Удаазанда олар база-ла эки өөреникчилериниң санынга киргеннер.

... Төрээн дыл кичээли боон турган. Бажыңга онаалга бердинген. Өөреникчилер шуптузу онаалгазын күүседип алган. Кичээл доозулган соонда онаалга кыдыраштарын бажыңынга хынаары-биле башкы чыып алган. Өөреникчи Алдын-оол кыдыраажын башкыдан чажыра салып каап, дидим эвес олуруп алган. Башкы оон кыдыраажын ажып көргеш, ол онаалгазын боду күүсетпээн деп чүвени дораан-на билип каан.

Кичээл соонда өөреникчилерни класска арттырган, оон дугайын чугаалашкан.

— Алдын-оол онаалгазын боду күүсетпейн өске бир кижиге күүсеттирип алгандыр, уруглар. Кыдыраажынга бижиирде безин боду биживаан. Алдын-оолдуң ол чоруун канчаар көөр бис, чугаалажырдыр—деп башкы чугаалаан.

Уруглар шупту-ла Алдын-оолче кариу бергеннер. Чамдык оолдар кочу бодап, катыржып, аразында сымыражып, шенектежип каап органнар. Ындыг-даа болза, чамдыктарының арыннары шыңгыы, шиирин апарганнар. Аңаа өөреникчилер Алдын-оолду буруу шапкан болгаш онаалгазын ол боду катап күүседирин негээннер. Ынчанташ Алдын-оол онаалгазын катап күүсеткен.

Школага, ылангыя эге класстарга өөредилге-кижизидилгелиг ажылды чорударда кол-ла чүве уруглар үргүлчү даалгалыг тургузары чугула деп чүвени Ховалыг Сүрүновна база эки билир. Бирээзи класс даргазы, база бирээзи арыг шеверни хайгаараар, өскелери пионер ажылы дээш ышкаш өске-даа даалганы күүседир, ынчаарга уруглар оон күүселдези дээш харыысалгалыг болуп, оны үргүлчү эки күүседип чаңчыга бээрлер.

— Хөй чылдарда ажылдап келген кижи болганынарда арга-дуржулганарны чугаалап көрүнер — деп дилээривчеке башкы үстүнде бижиттинген чүүлдерни чугаалаш, биче сеткилдии-биле мынча диди:

— Областа менден-даа хөй чылдарда ажылдаан башкылар дыка хөй болгай. Мени чүү шоолуг үр ажылдаан кижи дээр боор. Башкылаанымдан бээр келир чылын барып чаа-ла чээрби чыл болур. Ынчангаш еске эш өөрүнүн арга-дуржулгазындан үргүлчү өөренип чоруур-дур мен.

Чурукта: Чадааның № 1 ортумак школазында ажылдап турар РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкызы Х. С. Бүрбүнүн дараазындагы хүнүнүн кичээлинге белеткенип орары.

С. НАТПИТ-ООЛ.
Фото Ю. ЧҮЛДҮМНҮҮ.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторнуң 3—62, редакторнуң оралакчызының, иштики информация киллизиниң 3—88, харыысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизиниң база бухгалтериянның 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл- агый киллистериниң 3—68, чагаа киллизиниң 3—65.

ТС—00658. Культура эргелелиниң типографиязы